

2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

2.1. Osmanlı Dönemi

Ülkemizde, bankacılığın gelişimi özellikle batı ülkelerindeki gibi, banka dışı finansal araçların gelişmiş olmaması nedeniyle, oldukça yavaş olmuştur.

Büyük kent merkezlerinde para değiştirmeyi meslek edinmiş sarraflar bulunmasına karşın, **1839 Tanzimat** dönemine gelinceye kadar banka ya da benzeri bir kurum Osmanlı İmparatorluğu'nda mevcut değildi.

Bankacılığın gelişmemesinin iki önemli sebebi vardır;

birincisi; Türklerin genellikle askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmalarına karşın ticaret, sarraflık, bankacılık gibi işleri, Türk ve Müslüman olmayan halka bırakmaları iken,

ikincisi; Osmanlı Ekonomisi'nin Batı Avrupa'da ortaya çıkan sanayi devrimine ayak uyduramayarak, kapalı bir ekonomik düzen içinde kalmasıdır.

Osmanlı Devleti'nde ilk kağıt para; 1840 yılında bütçe açıklarını kapatmak için çıkarılmıştır. Kaime adı verilen bu paranın miktarı o dönemlerde sürekli açık veren Osmanlı Hazinesi'nin kaynak ihtiyacının karşılanması amacıyla kısa sürede önemli oranda artırılmıştır.

Sürekli dış ticaret açıkları verilmesinin de etkisiyle birkaç yıl içerisinde kaimelerin yabancı paralar karşısındaki değeri önemli ölçüde düşerek ithalatın finansmanı için dış piyasalardan kaynak bulunması zorlaşmıştır.

Bu nedenle Osmanlı Hükümeti kaimelerin dış değerinin korunması için 1845 yılında Galata bankerlerinin ileri gelenlerinden iki tanesi ile bir anlaşma yaparak, Osmanlı ithalatının finansmanını sabit bir döviz kuru üzerinden bu bankerler tarafından dış mali piyasalara yazılacak poliçelerle finanse edilmesi uygulamasını başlatmıştır. Bankerler **1847 yılında** hükümetten **aynı işlevi yerine getirmek üzere** bir banka kurmalarının kabulünü istemişler ve bu istek hükümetçe kabul edilerek **İSTANBUL BANKASI** kurulmuştur.

1847'de kurulan İstanbul Bankası, 1852 yılına kadar faaliyetine devam etmiştir. Cumhuriyetten önce piyasada faaliyet gösteren bankalar, yabancı şirketleri finanse etmek amacıyla, daha çok yabancı sermaye tarafından ya da yabancı iştirakiyle kurulmuştur.

Osmanlı döneminde kurulan ve şube açarak faaliyette bulunan yabancı bankalar arasında en önemlisi OSMANLI BANKASI'dır. (*BANK-I OSMAN-İ ŞAHANE*)

İstanbul Bankası'nın kısa süre faaliyet göstermesi ve çok sınırlı bir faaliyet alanına sahip olması nedeniyle, **Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılığın 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası ile başladığı kabul edilmektedir.**

İngiliz sermayesi ile kurulan banka, dış borçların alınmasında Osmanlı Hükümeti ile yabancı sermaye sahipleri arasında aracılık etmeyi amaçlamıştır.

Bankaya 1863 yılında Fransız sermayesi, 1875 yılında Avusturya sermayesi ortak edilmiştir.

Osmanlı Bankası'nın diğer yabancı bankalardan farkı 1863 yılında İngiliz-Fransız ortaklığı şeklinde yeniden örgütlenerek bir devlet bankası niteliği kazanmasıdır. Bu çerçevede bankaya 30 yıllık bir süre için banknot basma ayrıcalığı ve tekeli verilmiştir. Banka ayrıca devletin haznedarlığını üstlenerek devlet gelirlerini tahsil etmek, hazinenin ödemelerini yerine getirip bonolarını iskonto etmek, iç ve dış borçlara ilişkin faiz ve anapara ödemelerini yapmakla da görevlendirilmiştir.

Ancak bu şekilde önemli görevler üstlenen Osmanlı Bankası'nın sermayesinin yabancılara ait olması zamanla bazı tepkilere yol açmıştır. Artan tepkiler, **İkinci Meşrutiyet Döneminde ulusal bir Merkez Bankası kurulması fikrinin temelini oluşturmuştur.**

Bu doğrultuda gelişen, yerli sermayeye dayalı bir merkez bankası kurma çabaları, **11 Mart 1917 tarihinde Osmanlı İtibar-ı Milli Bankası'nın kurulması ile sonuçlanmasına karşın bu Banka, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşından yenilgi ile ayrılması nedeniyle Osmanlı Bankası'nın yerini alamamıştır.**

1863 yılında, çiftçilere uygun şartlarda tarımsal kredi vermek için kurulan "**Memleket Sandıkları**" nın sermayesi önceleri imece usulüyle sağlanırken daha sonraları, köylülerin mal varlıklarıyla orantılı olarak sandığa buğday vermeleriyle sağlanmıştır. Zaman içinde bu sermayenin toplanmasında yaşanan güçlükler ve kredilerin verilmesinde ortaya çıkan çeşitli yolsuzluklar bu kuruluşun "**Menafi Sandıkları**" adıyla yeniden düzenlenmesine yol açmıştır.

Menafi Sandıkları'nın sermayesi, aşar vergisine "*menafi hissesi*" adı verilen bir artış yapılarak oluşturulmuştur. Fakat kısa bir süre sonra bu sandıklarda toplanan kaynakların kullanımı ile ilgili olarak ortaya çıkan şüpheler, tarımsal kredilendirmenin devlet denetimine alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu amaçla **1888 yılında, ZİRAAT BANKASI İLK DEVLET BANKASI sıfatıyla kurulmuştur.** Ziraat Bankası'nın sermayesi, Menafi Sandıkları'nın alacaklarının bu bankaya devredilmesiyle oluşturulmuştur.

1863 yılında Memleket Sandıkları'nı kuran Mithat Paşa, halkın elindeki az miktardaki parayı bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerinin hizmetine sunmak dolayısıyla da halka tasarruf alışkanlığını kazandırmak amacıyla 1868 yılında da İstanbul Emniyet Sandığı'nı da kurmuştur. Sermayesiz olarak kurulan bu banka 1907 yılında Ziraat Bankası'na bağlanmıştır.

İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılından 1923 yılına kadar geçen sürede toplam 24 milli banka kurulmuştur.